

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Konu: Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi
(Cas) Kapsamında Gerçekleştirilen Hollanda Çalışma Ziyareti

Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi (CAS) Projesi kapsamında daha önce ülke uygulamamız açısından geliştirilmesi gerektiği düşünülmüş ve proje kapsamına dahil edilen, “çapraz sorgu”, “ifade alma teknikleri” ve “savunma hakkı ve silahların eşitliği” konularında Avrupa Birliği standartlarını ve en iyi uygulamaları yerinde görmek adına 13-17 Mayıs 2013 tarihinde Hollanda’ya resmi bir çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Ziyarete katılan heyette, heyet başkanı olarak Ceza İşleri Genel Müdürü Metin KIRATLI’nın uyanında eğitimciler arasından Tetkik Hâkimleri Gökhan DURSUN, Sibel KÖK, Sümeyra GÜNGÖR, Türkiye Barolar Birliği Başkan Yardımcısı Talay ŞENOL, avukat Seray ŞENFER, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu Başmüfettişi Atilla PINAR, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Tetkik Hâkimi Coşkun HALİTOĞLU, Cumhuriyet Savcılar Abdulkadir AKIN, Hakan TURAL, Habib Hudai YALÇINTAŞ, Türkiye Adalet Akademisi Müdür yardımcısı Reyhan Yıldırım Atakur ve Hâkim Özlem AKSOY yer almışlardır.

Çalışma ziyaretinin ilk gününde Lahey Adalet Müşaviri Abdullah Cebeci tarafından Hollanda ceza yargılama sistemi üzerine bir bilgilendirme heyete sunulmuş, daha sonrasında ise Lahey Büyük Elçisi Uğur DOĞAN ile bir araya gelinerek görüşülmüştür. Günün öğleden sonraki Hollanda Güvenlik ve Adalet Bakanlığında olan kısmında Avrupa ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Müdürü Jan TERSTEGEN ve Kapasite Geliştirme Ruud Lek tarafından Hollanda yargı sistemi ve özellikle savcılık işlemleri ve soruşturma yönünden bir sunum yapılmış, sonrasında soru cevap bölümüne geçilmiştir. Yapılan sunum ve soru cevap bölümü neticesinde Hollanda sistemine ilişkin su hususlar tespit edilmiştir;

Hollanda sistemine ilişkin dikkati çeken ilk husus Güvenlik ve Adalet Bakanlığının tek bir bakanlık olması ve polisin Adalet Bakanlığına bağlı olarak teşkilatlanmış olmasıydı,

Hollanda yetkilileri ilk etapta AİHS’ne taraf olmalarının herhangi bir sıkıntıya neden olmayacağını, mevcut hukuk sistemlerinin Sözleşmede öngörülen temel hakları karşıladığını düşünmüş olmalarına rağmen, sözleşmenin imzalanmasından sonra birçok konuda AİHM kararları ile mahkûm edildiklerini ve sistemlerini bu kararlar doğrultusunda yeniden gözden geçirdiklerini samimiyetle beyan etmişlerdir. Diğer taraftan İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararların direkt olarak hukuk sistemlerinde de geçerli olacağı yolunda bilgi verilmiştir.

Bu konuda en bariz örneklerden birisi, polis tarafından gözaltına alınan şüphelinin ilk 6 saat içerisinde bir avukat yardımından faydalanamamasına dair uygulamanın İnsan Hakları Mahkemesi tarafından sözleşmenin ihlali olarak değerlendirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu ihlal

kararından sonraki uygulamada ise gözaltına alınan şüphelinin savunması için çağrılan avukat 2 saat beklenecek eğer bu süre içerisinde gelmez ise sorgusu polis tarafından yapılabilecektir. Burada önemli olanın şüpheliye avukat hakkının tanınmış olması olduğu belirtilmiştir. Ancak bu hususta yapılan bir başvuru bulunmadığından verilmiş olan bir AIHM kararı bulunmamaktadır.

İhlal kararlarının uygulamaya yansması genel olarak Güvenlik ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan genelge ve yönetmelikler ile sağlanmakta,

Sorgu esnasında avukatın mevcudiyeti adli yargılanma açısından iyi bir örnek.

Dosya içinde gizli kalması gereken evraklar bulunmakta ise hâkim kararı ile maksimum olarak bu evrakların tutuklu yargılamada 96 gün, tutuksuz davalarda ise mahkeme celbi tarafların eline geçene kadar dosyaya koymadan gizli tutulması mümkündür.

Bizdeki zorunlu müdafilik uygulamasına benzer bir uygulama Hollanda için de söz konusu. Şüpheli ya da sanığın maddi durumu ile alakalı olmadan avukat hakkı her zaman vardır. Ancak kendi seçtiği avukatın yardımından faydalanma gibi bir hakkı bulunmamaktadır.

Vekâletsiz olarak bir avukatın dosyayı inceleyebilmesi ancak çok özel durumlarda söz konusu olabilmektedir. Bu durumda vekâletsiz herhangi bir avukat dosyayı ancak savcının gözetiminde inceleyebilecektir. Genel uygulamada ise, avukat vekil olduğuna dair bir mektubu mahkemeye gönderir ve dosyayı bu şekilde inceleyebilir.

Teoride bazı durumlara özel olarak zorunlu avukat bulundurulması gerekmekte ancak, sanık ya da şüpheli tarafından istenmediği sürece kendisinden zorunlu olarak avukat yardımından faydalanması beklenmemektedir.

CMK yer alan mağdur çocuğun ifadesinin yalnızca Cumhuriyet savcısı tarafından alınabileceğine ilişkin düzenlemenin aksine, bir aile ferдинin ya da avukatının bulundurulması kaydı ile polis mağdur çocukların ve şüphelilerin ifadelerini alabiliyor.

Hollanda ceza yargılaması sisteminde yalnızca polisin aldığı ifadelerle yetinilerek, yeniden savcılık ya da mahkeme tarafından ifade alınmaksızın dava açabilmesi mümkün, ancak bir çok davada ilerleyen safhalarda tekrar bir sorgulama ihtiyacı doğduğu görülmektedir. Yine bu kapsamda polis ifadesi ile sorguda verilen ifade aralarında fark var ise mahkeme karar verirken hangi ifadeye dayandığını gerekçelendirerek karar verebilir ya da yeniden bir ifade alabilir.

İfade alma tekniği eğitimi hakim ve savcılar açısından mecburi değil, ancak bazı zor davalarda (ahlak, çocuk) özel eğitim alınmış olması gerekmektedir ve bu bir mecburiyettir.

Koruma tedbirlerinde kolluk doğrudan yetkili değildir, koruma tedbirleri savcılık ya da sorgu hâkimi iznine tabidir, kolluk tarafından karar verilmesi mümkün değildir.

Avukat ve şüphelinin kollukta görüşmeleri için bağımsız odalar bulunmakta, bazı olaylarda avukat bulunması zorunluluğu dolayısıyla bu yöndeki tüm fiziki imkânlar sağlanmış durumda. Davanın durumuna göre ve özellikle çocuklarla alakalı olan davalarda ifadeler kayda alınabiliyor ancak bu genel bir uygulama değil, her zaman kullanılmıyor.

Mağdur için avukat atanması adli yardım kapsamında mümkün ancak son zamanlarda bu durum kısıtlandı.

Hollanda da sorgulama işlemlerine yönelik olarak bir yönetmelik bulunmakta ve bu yönetmelik sorgunun hür ifadeyi yansıtmasına yönelik düzenlemeler içermekte. Ödül teklifi ve baskı altına almak gibi hür iradeyi etkileyen uygulamalar bu yönetmelik ile iradeyi etkileyen işlemler arasında sayılmıştır.

Hollanda'da polis görevlilerinin arasından seçilen savcı yardımcılarını bulunmakta. Bu kişileri gerçek bir savcı olarak değerlendirmemek gerekir. Savcı yardımcılarını göreve başlamadan önce mecburi bir eğitime tabi tutuluyorlar ve her 4 yılda bir ek eğitim ve ek sınav yapılıyor. Savcı yardımcılarını daha çok karakollarda polis memurunu kontrol eden bir yetkili kişi konumunda ve polis merkezlerinde olması sebebiyle davalar onun aracılığı ile savcılığa intikal etmektedir.

Hollanda sisteminde Yönetmelikler yarı yasa durumundalar ve uygulamaya ilişkin ayrıntılar yönetmelik ile düzenlenmektedir. Yönetmelik savcılık tarafından çıkarılmaktadır. Mesela ifade alma, sorgulama konusunda savcılık tarafından çıkarılmış yönetmelikler bulunmaktadır.

Ziyaretin ikinci gününde, alanında uzman profesörler ve hukukçulardan oluşan ve görevi genel anlamda uygulamada yaşanan sıkıntılar ile ilgili görüş sunmak olan "Hollanda Ceza Hukuku Çalışmaları Bürosu"na bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Kıdemli hukuk danışmanı Prof. Gerard Strijords'in sunumunun ardından heyet üyelerimiz eğitici oldukları konularla ilgili soru sorma olanağı bulmuşlardır.

Yapılan sunum ve heyet üyelerimizin sorduğu sorular neticesinde şu tespitlerde bulunulmuştur;

Söz konusu Büronun görevi genel anlamda, savcılara bilgi aktarılması ve bazı hukuki temel bilgilerin intranet üzerinden savcılara sunulmasıdır. Başsavcılar, savcılar ve savcı yardımcılarını ortak bir sistem üzerinden bu bilgilere ulaşabiliyorlar. Büronun diğer bir görevi ise uygulamada karşılaşılan özel soruların çözümüne yardımcı olmaktır. Öyle ki uygulamada bazen savcı iş yoğunluğundan dolayı kendi halledebileceği bir meseleyi bu kuruma havale edebiliyor. Büro söz konusu olay hakkında savcıya bir görüş sunuyor. Ancak savcı verilen görüşü kullanıp kullanmama konusunda serbesttir. Sözü edilen Büroda yaklaşık 16-17 kişi çalışmakta ve bu çalışanların arasında hukuk alanında akademik kariyere sahip profesör seviyesinde hukuk adamları bulunmaktadır.

Savcılığın devlet düzeni içerisindeki yeri bakımından, Hollanda yargılama yetkisi Karayiplerin deniz alanının büyük bir kısmını da içine almakta ve buradaki hukuk düzenini korumak da

Lahey'de bulunan savcılığın görevi kapsamında kalmaktadır. Hollanda'da savcılık üst görevlileri kraliyet tarafından atanmaktadır. Savcılar bu yüzden kralın hizmetçileri olarak anılıyorlar. Ancak gerçekte savcılık direkt olarak Adalet Bakanına bağlı olarak teşkilatlanmış durumda. Adalet ve güvenlik bakanı yakın geçmişte yapılan bir değişiklik ile aynı kişi olarak belirlenmiş durumdadır.

Hollanda'da Bakanın savcılık üzerinde her türlü yetkisi bulunmaktadır. Ancak bunu yaparken meclise karşı da sorumluluğu bulunmaktadır. Her salı günü Güvenlik ve Adalet Bakanı mecliste vekiller ile bir araya geliyor ve vekillerin kendisine yönelttiği sorulara cevap veriyor. Bakana bu toplantıda halen devam eden soruşturmalar da dahil olmak üzere adli konulara ilişkin tüm sorular yöneltilebilmekte ve bu soruların tamamına Bakanın cevap verme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle sunumu yapanlar bu günün Bakan adına oldukça zor geçtiğini bildirmektedirler.

Adalet Bakanlığı bünyesinde Savcılık Genel Müdürlüğü adlı bir kurum bulunmakta ve Bakan söz konusu Müdürlük aracılığı ile savcılarını yönlendirebilmektedir. Ceza Hukuku Çalışmaları Bürosu bu müdürlük içerisinde bir kurum. Ayrıca Adalet bakanlığının teklifi, Hükümetin yazısı ve kraliyetin oluru ile atanmakta olan bir Başsavcılar Heyeti bulunmaktadır. Başsavcılar Heyeti günlük olarak gelişmeler hakkında bakana bilgi veriyor, bu heyet yönergeler ile de teşkilatı yönlendirmektedir ve bu yönergeler usul mevzuatından daha etkili olabiliyor. Kanun maddeleri çok soyut olarak kabul edildiğinden yönergeler ile uygulamaya ilişkin usul ve yöntemlerin belirlenmesi durumu söz konusu.

Bakan ceza davaları ile ilgili mecliste sorulan her soruya, soruşturmaya hâlel getirecek olsa bile cevap vermek zorundadır. Öyle ki belirtilen bir telefon numarasının dinleniyor olup olmadığına dair soruya dahi meclis ısrar ederse bakan cevap vermek zorundadır. Bakan tarafından verilen cevaplar tatminkâr bulunmaz ise meclis bakanı azledilebiliyor. Fakat pratikte yürümekte olan soruşturmaya dair soru sorma uygulamasına çok fazla rastlanmamaktadır.

Savcılar ve bakan meclise karşı sorumlu ise de mahkemeler ve hâkimler için böyle bir durum söz konusu olamayacaktır. Hâkim kararları ile ilgili Adalet bakanına soru sorulamayacaktır. Savcılık bu anlamda Adalet Bakanlığının kollarından biridir.

Yine Hollanda'da soruşturma işlemlerine yönelik olarak, olay bazlı yönergeler bulunmakta, bu haspamda kasten yaralama, tecavüz ve uyuşturucu suçları gibi konularda hazırlanmış ve savcılarının kullanımına sunulmuş olan yönergeler mevcuttur.

Savcı görevini yaparken Savcılık Genel Müdürlüğüne karşı sorumludur. Toplum huzurunda sorumlu olan kişi ise Belediye Başkanıdır.

Savcı sanıkların haklarının korunmasından sorumludur. Bütün olaylara ilişkin dava açılması zorunluluğu bulunmamaktadır. Durumun elverişliliğine göre dava açıp açmama konusunda savcı karar verilebiliyor.

Hollanda ceza hukuku sisteminde temel bazı sorunlar bulunmakta. Bu sorunlar esas olarak uyuşturucu, ötenazi ve pornografi ile alakalı olarak ön plana çıkmaktadır.

Hollanda'nın taraf olduğu uyuşturucu antlaşmalarına göre uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele kapsamında soruşturma yapılması gerekse de halen Hollanda'da coffee shoplarda uyuşturucu kullanımı serbest ve içilen uyuşturucular ile ilgili olarak bir soruşturma yapılmamaktadır. Bu konuda çevre ülkelerle (Almanya gibi) sözleşmeye uyulmadığı gerekçesiyle sorunlar yaşanmaktadır.

Hollanda yetkili makamlarına göre, uyuşturucunun yasaklanması halinde bu işlem tamamen yer altına inmiş olacak ve kontrolü imkânsız hale gelecektir ve bu durumun mafyalaşmaya neden olabileceği düşünülmektedir.

Pornografi konusunda da aynı durum geçerli. Hollanda'da kağıt üzerinde yasak olmasına rağmen pornografi içerikli ürünlerin alım satımı konusunda soruşturma yapılmaz. Ancak bu durumun tek istisnası olarak, çocuklarla ilgili olanlar her zaman soruşturma yapılacaktır. Ancak reşit olmama durumunu ispatlama zorluğu bu konuda etkililiği zorlaştırmakta hatta imkansızlaştırmaktadır. Berlusconi olayı bu duruma benzer bir olay olarak örnek verildi.

Diğer sorunlu olan alan ise ötenazidir. Hollanda ceza hukuku sisteminde, kanunlara göre cinayet olarak algılanması gerekmesine karşılık, ölümcül olan hastaya acısını hafifletecek, ancak ömrünü kısaltacak müdahaleler soruşturma konusu yapılmayacaktır. Ancak bu durumun doktor ve bakıcı tarafından önceden savcılığa bildirilmesi gerekmektedir. Kanseri vakasında morfin miktarının yükseltilmesi bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Savcılar heyeti tarafından hazırlanan form doldurulup savcılığa gönderildiğinde soruşturma sıkıntısı kalmamaktadır.

Sunumun bir başka bölümünde özel soruşturma usulüne tabi olan kamu görevlilerine dair bilgilendirme de yapılmıştır. Buna göre, Hollanda'da kraliyet ailesi üyelerinin dahi kovuşturulabilmesi olanaklıdır. Bu kapsamda Hollanda Anayasası yüksek devlet memurlarının yargılanmasına müsaade ediyor ve kimse makamından dolayı dokunulmazlığa sahip değil. Hakimler, savcılar, meclis üyeleri, bakanlar ve bunlara eş durumda olanlar ortak ancak özel bir soruşturma usulüne tabidirler.

Bu usule göre, savcılar heyeti bu kişilerin eylemleri ile ilgili olarak iddianameyi hazırlar ve Yargıtayın onayına sunar. Bu güne kadar bu durumda olan yani özel soruşturma usullerine tabi olan kişiler soruşturma başlamadan ilgili görevlerinden istifa ettikleri için haklarında özel soruşturma yöntemleri uygulamasına gerek kalmamaktadır. Genelde bu kişilerle ilgili soruşturmanın başlaması meclisten gelen talep üzerine söz konusu olmaktadır. Yargıtay iddianameyi kabul ettiğinde dosyayı genelde istinaf mahkemesine havale etmekte ve istinaf mahkemesi birinci derece mahkeme olarak yargılamayı yürütmektedir.

Coert Wilders davası bu konudaki ilk örnek olarak dikkat çekmektedir. Kendisi bir

milletvekili olan Coert Wilders hakkında İslamiyet ve Müslümanlar aleyhine çirkin ifadeleri nedeniyle kamu davası açıldı. Ancak yapılan yargılama sonucunda beraat aldı.

Yargıtay Başsavcılığı bizdeki sisteme benzer şekilde temyize gelen dosyalarla ilgili görüşlerini sunuyorlar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları Hollanda ceza hukuk sisteminde yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmektedir.

Çalışma ziyaretinin üçüncü gününde Amsterdam ilk derece mahkemelerinden birisinde duruşmalara katılmış ve ardından mahkeme başkanı ile görüşülmüştür. Üçüncü günün öğleden sonraki bölümünde Ceza Avukatları Birliği Başkanı Av. Bart Nooitgedagt ile bir toplantı yapılmış kendisinin sunumundan sonra soru cevap bölümü ile gün sona ermiştir. Bu ziyaretler neticesinde şu tespitlerde bulunulmuştur;

Hollanda'da tek hakimli mahkemeler polis hakim olarak adlandırılıyor. Tüm ülkede toplamda 10 adet ilk derece mahkemesi var. İstinaf mahkemeleri ise 4 ayrı bölgede kurulmuş durumda. Mahkemelerin görev alanları, ceza davaları dahil olmak üzere, para ile ölçülen değerlere göre belirleniyor. 16.7 milyon nüfusa sahip Hollanda da 2.300 hakim ve 5100 yargı çalışanı bulunmakta. 2010 rakamlarına göre toplam dosya sayısı 1.9 milyon olarak belirlenmiş durumda ve bu sayıda düşüş yaşandığı belirtiliyor. Bu davaların yalnızca %10 luk kısmı ceza davaları ile ilgili olan davalardır. 2010 yılı adalet bakanlığı bütçesi 975 milyon Euro olarak öngörülmüştür. Bayan hakimlerin oranı %52 ile erkeklere oranla daha çok olarak göze çarpıyor.

İlk derece mahkemelerinde savcılık ve mahkeme aynı bina içerisindedir. Bizdeki adliyenin idari işlerinden cumhuriyet başsavcılığının sorumlu olması sistemine benzer şekilde, mahkeme yönetimi mahkeme başkanının görevindedir. Mahkeme başkanının yanında idari işlerle ilgilenen bir profesyonel ve başkan yardımcısı bulunmakta.

Asliye Ceza Mahkemesinde izlenen duruşmalar sırasında şu gözlemlerde bulunulmuştur;

Asliye Ceza Mahkemeleri, hâkim, hâkim yardımcısı ve savcıdan oluşuyor. Ayrıca duruşmalarda tarafların çağrılması gibi işlemlerin yerine getirilmesi amacıyla bizdeki mübaşir benzeri bir görevli de bulunmakta. Savcı ile hâkim aynı kürsüde oturmakta ancak savcı ve hâkim arasında göze çarpar derecede bir mesafe görülmektedir. Ayrıca kürsü sanık ve avukatının olduğu bölümden yalnızca bir adım yüksek olacak şekilde kurulmuş, karşılıklı konuşabilme imkânı sağlanmıştır.

Duruşmalar savcının söz alarak o duruşmanın hangi olay ve suçlamaya ilişkin olduğuna dair bilgi vermesi ile başlamaktadır.

İzlediğimiz duruşmalardan ilkinde heyetimizin duruşma salonuna girmesi sırasında duruşmanın beklenen zamanından birkaç dakika geç başlaması sebebiyle mahkeme hâkiminin sanıktan özür dilemesi dikkat çeken hususlardan biriydi.

Savcı yargılama neticesinde bizde olduğu gibi bir mütalaa sunuyor. Savcı mütalaasını ayağa kalkarak okuyor.

Duruşmalarda dikkat çeken bir başka husus ise mağdur tarafın duruşmalarda bulunmaması idi. Bu durumla ilgili sorulduğunda yetkililer bizlere mağdur tarafın duruşmalara katılma hakkının olmadığını, aynı şekilde yargılama neticesinde verilen kararı temyiz dahi edemediklerini söylediler.

Hollanda'da duruşma sırasında daha önce kollukta alınan ifadeler ve varsa sorgu hakimi tarafından alınan ifadeler hükme esas alınmaktadır. Genel olarak duruşma sırasında ifade alınması uygulaması bulunmamaktadır. Ancak yeniden ifade alınması gerekli görülür ise yargılamayı yapan mahkeme duruşmaya ara vermekte ve alınacak olan ifade tek hakimli olan sorgu hakimi tarafından alınmaktadır.

İzlediğimiz duruşmalar sırasında mahkemece verilen kararlar hazır bulunan sanıklara tefhim edildikten sonra kendilerine söz konusu kararı temyiz edip etmeyecekleri soruldu ve sanıkların temyiz etmeyeceklerini beyan etmeleri neticesinde anılan kararların kesinleştirildiği görüldü.

Bir başka dikkat çeken husus duruşmalar sırasında hâkimin alınan ifadeler ya da savcı mütalaa gibi beyanları duruşma tutanağına geçirilmesi için yazdırma işlemi yapmamasıydı. Hâkimin yanında duruşmaya katılan hâkim yardımcısı duruşmada gerçekleşen eylem ve beyanların tutanağına özet olarak geçirilmesinden sorumluydu. Bu durum duruşmanın hızlı ve kesintisiz olarak ilerlemesine yardımcı olmaktaydı.

Yargılama giderleri konusunda kararlarla birlikte verilen bir hüküm bulunmamakta. Hollanda'da yargılama giderinin mahkûm edilen sanığın üzerine bırakılması durumu söz konusu olmamaktadır.

Aynı gün öğlenden sonra Ceza Avukatları Birliği Başkanı Av. Bart Nooitgedagt ile yapılan toplantıda edinilen bilgiler ise su şekildedir;

Hollanda'da avukatlar hakkında görevlerine ilişkin soruşturma işlemleri hâlihazırda barolar tarafından yerine getirilmektedir. Ancak hazırlanan bir yasa tasarısı ile avukat denetiminin barodan alınarak devlete (Adalet Bakanlığına) verilmesi planlanmaktadır.

Avukatların müvekkilleri ile olan telefon görüşmelerinin dinlenmesi hususu uzun süre Hollanda gündemini meşgul etmiştir. Bu duruma çözüm olarak avukat numaralarının sistem tarafından otomatik olarak tanınması ve dinlenmesinin önlenmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Hollanda avukat polisteki sorguya katıldığında aktif olarak savunma yapmaksızın yalnızca sınırın aşılması durumlarında müdahale etmek amacıyla bulunabiliyor.

Mağdurun sanığa ya da diğer kişilere soru sorma hakkı bulunmamakta. Ancak sanık avukatı sorularını sorabilir. Sanığın savunması daha önce alınmadıysa avukat sorguya başlıyor. Aksi

halde ise hâkim sorguya (tanık dinlemeye) başlıyor. Tam manasıyla bir çapraz sorgu müessesesi bulunmasa da uygulamada avukatlar tanığa daha önceki ifadeleri ile alakalı ya da tanığın kendisinin güvenilirliği ile alakalı sorular sorulabiliyor. Hakimin sorulan soruların uygunluğunu engelleme gibi yetkisi var. Her istenen soru sorulamıyor.

Hollanda da yapılan (PKK ile ilgili) bir yargılamada Türkiye de istinabe yoluyla yapılacak tanık dinleme duruşmasına Hollandalı avukatlar katılmadığı için beraat kararı verilmiştir. Yine öğrenildiğine göre hâkim duruşma düzenin bozan avukatı duruşmadan çıkarabilmekte. Sanıkla müdafii mahkeme sırasında yan yana oturuyorlar ve görüşebiliyorlar. Mahkeme heyetinden zaman istenip müvekkil ile görüşülmesi olanaklı.

AİHM kararları ile savcının yeri kürsüden (hakimden) uzaklaştırmaya çalışılıyor.

Dava sırasında savcının ve müdafinin hakları eşit.

Dosyaya ulaşma konusunda soruşturma aşamasında sıkıntılar var. Özellikle yasaya göre terör ile alakalı dosyalarda 2 yıla kadar gizlilik kararı verilmesi ve dosyanın savunma tarafına gösterilmemesi mümkündür.

Avukatlara yönelik eğitim değiştirilmektedir. Yeni sistemde avukatlığa giriş sırasında yazılı sınavların yanında sözlü sınavlar da öngörülmektedir. Ayrıca bir takım derslerin dijital ortamda avukatlara sunulması planlanmaktadır. Bizde olduğu gibi Hollanda'da da özel olarak düzenlenmiş bir avukatlık yasası bulunmaktadır.

Çalışma ziyaretinin son günü sabahında Amsterdam İstinaf Mahkemesinde bir duruşmaya katılmış, İstinaf Mahkemesi Başkanı ve istinaf mahkemesinde görevli bir hâkim ile toplantı gerçekleştirilmiş, bu toplantıda da soru cevap bölümü ile sona ermiştir. Son olarak öğleden sonraki bölümde Polis Merkezi ziyaretinde bulunulmuş ve karakolda savcı yardımcısı olarak çalışan polislerden oluşan üç kişilik bir heyetle toplantı gerçekleştirilmiş, polisin ceza yargılamasındaki yeri ve görevleri konusunda Hollanda yargı sistemine ilişkin aşağıdaki gözlemler ve bilgiler edinilmiştir;

İstinaf mahkemesinde izlenen duruşma bir bayan polisin tren istasyonunda yasak olmasına rağmen sigara içen yaşlı bir vatandaş hakkında kendisini raylara itmekle tehdit ettiği şeklinde yalan beyanla tutanak hazırlaması eyleminden istinaf yargılanmasına dair bir duruşmaydı. Hollanda'da mukavemete maruz kalan polislere devlet tarafından verilen bir tazminat söz konusu olduğundan hazırlanan tutanakların gerçeği yansıtmamasının önemi çok daha fazla ve aksi durumda karşılaşılabilecek cezalar ise çok daha ağır olabilmektedir. Hollanda kanunlarına göre bir polis ifadesi veya tutanağı mahkumiyet için yeterli delil olarak kabul edilmektedir.

İstinaf mahkemesi 3 üye 1 başkan 1 savcı ve 1 kâtipten oluşmaktadır. Duruşmanın başında iddia makamı olarak savcı ayağa kalkarak iddiayı ve duruşma gündemini açıkladı. Duruşma sırasında olay anına ilişkin kamera görüntüleri izlendi. Bunun dışında olay tanıklarının beyanları okunarak savunma tarafının diyecekleri olup olmadığı soruldu. Duruşmaya daha önce

ifadesi alınan tanıklar ya da mağdurun katılması söz konusu değil. Hollanda da derhal olma prensibi söz konusu olduğundan tanıkların alınacak beyanlar direk olarak polis ya da sorgu hâkimliği tarafından alınmakta. Bu durum adil yargılanma ile alakalı bir mesele olarak değerlendirilmekte. Savunmanın şahitleri bu aşamalarda (sorgu hakimliği aşamasında) sorgulama şansı var. Ancak Hollanda'da şahit ve uzmanların ifadelerinin alınması ön araştırma duruşma öncesi aşamaya konulmuş durumda. Tüm ifadeler savcıya gelmeden alınmış oluyor. Yani burada tüm şahitler ön safhada polisle ifadesi alınmış oluyor. Ancak savunmanın istediği hallerde tanıklar duruşmada hazır bulundurulabilir.

Bu kapsamda duruşma sırasında olayın mağdurunun beyanı okundu, yine tanık beyanı okunmakla yetinildi.

Olay yerinde bulunan diğer polis memurunun beyanı okundu.

Duruşma sırasında ilk derece mahkemelerinde olduğu gibi hâkim tarafından ifadelerin dikte edilmesi gibi bir durum söz konusu değil.

Bizdeki doğrudan soru yöneltme uygulamasına benzer bir uygulama örneği olarak avukat söz alarak kendi müvekkili sanığa bir soru sordu. Yine aynı bağlamda savcı sanığa doğrudan soru sordu. Ancak genel olarak savcının bizim savcılardan daha aktif bir rol üstlendiği söylenemez.

Mahkeme başkanı tarafından polis olan sanığa tutanak tutmanın önemi hatırlatıldı ve bütün prosedürün bu tutanağa bağlı olarak geliştiğini hatırlatıyor ve sanıktan yeniden soruldu.

Sanığın cevabından sonra ise izlenen görüntüler ile ilgili savcıdan diyecekleri soruldu.

Son olarak ise avukattan izlenen görüntülere karşı diyecekleri soruldu.

Duruşmanın sonunda daha önce birinci derece mahkemesinde savcı mütalaası verildiğinden bahisle daha kısa mütalaa vereceğini bildiren savcı 30 dakika boyunca mütalaasını sundu. Bunun üzerine son söz hakkı verilen savunma avukatı yaklaşık 30 dakikalık bir savunma yaptı. Hem savcı mütalaası hem de savunma heyet tarafından araya girilmeksizin dinlendi.

Netice olarak mahkeme heyeti tarafından kararın 30 Mayıs'ta verileceğini, istenildiği halde tarafların kararın açıklanması duruşmasına katılabileceklerini bildirerek duruşmaya son verildi.

Sanık ilk derece mahkemesi kararını istinafa götürürken nedenini açıklamak zorunda değil ancak savcı ilk derece mahkemesi kararını istinafa götürecekse yasal gerekçelerini açıklamak zorundadır.

Sanığın istinaf talebinde bulunması halinde, kendisi duruşmaları takip etmez ise istinaf talebinden vazgeçmiş sayılacaktır.

İstinaf mahkemeleri toplu felaketslere dair olaylarda (kullanılan ilaçların bozuk çıkması ya da bankalar tarafından mağduriyete neden olunma durumları örnek olarak verilebilir) ve yine sigortacılarla uyuşmazlık yaşanan toplu mağduriyet gibi durumlarda ayrıca şirketler ve ticaret hukukundan kaynaklanan bazı davalarda ilk derece mahkemesi olarak görev yapmaktadır. İstinaf mahkemesinin kuruluş ve görevleri ile ilgili özel bir kanun bulunmaktadır.

Amsterdam istinaf mahkemesi yeni yapılan ve hizmete sunulan bir binada bulunmakta bu binaya geçiş ile birlikte daha önce aynı binayı paylaştıkları savcılık ayrı bir binada görev yapmaya başlamış durumdadır.

Hollanda'da ceza davalarında sanık tutuklu ise avukat zorunluluğu bulunmakta ve kendisine avukat tayin edilmektedir.

Eğer davalar 2 seneden fazla sürer ise AİHM kararlarına uyum maksadıyla sanığa verilecek cezada indirim uygulanması söz konusudur. Tabi burada sanığın ve genel olarak savunma tarafının davanın uzun sürmesi üzerindeki eylemleri de dikkate alınmaktadır.

İlk derece mahkemesince verilen kararların yalnızca %5 i üst mahkemeye yani istinaf mahkemelerine taşınmakta ve bunlarında ancak %10 kısmı Yargıtay önüne gitmektedir. Bu durumun en başta gelen sebeplerinden birisi Hollanda ceza yargılaması sisteminde istinaf ya da Yargıtay incelemelerine aleyhe bozma yasağının bulunmayışıdır. Öyle ki ilk derece mahkemesi kararını tek başına istinafa götüren sanık hakkında istinaf mahkemesince ilk derece mahkemesinden verilen cezadan daha ağır bir kararın çıkması yasal olarak mümkündür. Aleyhe bozma yasağı ile ilgili bugüne kadar AİHM' e götürülen bir olay olmadığından bu alanda Hollanda hakkında verilen bir mahkumiyet kararı da bulunmamaktadır. Bunun yanında belli süreyi aşan hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından otomatik istinafa gitme usulü de bulunmamaktadır.

AİHM içtihatları bunun aksini tavsiye etmekte iseler de tutuklama alanında katalog suç uygulamasının var olduğu ve katalog suçlardan sayılan suçlarda kesin olarak tutuklama olacağı belirtilmiştir. Tutuklama konusunda diğer bir sorun ise kişiye tutuklu kaldığı süreden daha az ceza verilemeyeceğine dair yasal düzenlemenin bulunmasıdır.

Hollanda istinaf mahkemeleri keşif ya da tanık dinleme gibi delil toplama işlemlerinin resen yapılması gibi bir uygulama söz konusu değildir. Ancak tarafların talebine bağlı olarak bu işlemlerin yerine getirilmesine engel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

İstinaf mahkemelerince verilen kararların tamamı temyizi kabil kararlardır. Yargıtaya giden bir dosya öncelikle ön incelemeye tabi tutuluyor. Ön incelemede Yargıtay tarafından yeni bir içtihat vermeyi gerektiren olay tespit edilemezse temyiz talebi reddediliyor. Yargıtay incelemesi yapılırken esasa girilmesi söz konusu olmayacak, yalnızca usulün ve hukukun yanlış uygulandığından bahisle kararın bozulabilmesi mümkün olacaktır. Yargıtay kararını esasa girmeksizin verecektir. Temyiz mahkemesince verilen kararlara karşı istinaf mahkemelerinin savunma hakkı (direnme) bulunmaktadır. Bozulan kararlara istinaf mahkemesinde aynı heyet tarafından karar verilmez hatta gerekirse dava başka bir istinaf mahkemesine gönderilir.

Sorgulama teknikleri ile alakalı hâkim ve savcılarının eğitimi kapsamında bir eğitim modülü ya da bir müfredat bulunmamaktadır.

Aynı gün öğleden sonra Amsterdam'da yapılan bir polis merkezi ziyaretinde şu tespitlere ulaşılmıştır;

Güvenlik ve Adalet Bakanlığının yakın geçmişte yapılan değişiklik ile bir araya getirilmesinin bir sonucu olarak, bölgesel polislikten milli polis yapılanmasına doğru bir dönüş yaşanmaktadır. Önceden 25 ayrı polis yetki bölgesi varken artık tek polis bölgesi var. Polisin yetki alanı mahkemelerin yetki alanları ile aynı ve mahkemelere göre bir yapılanma söz konusu.

Polis Güvenlik ve Adalet Bakanlığına bağlı. Savcı soruşturma araştırmasının başkanı olarak kabul edilmekte. Bu reforma rağmen belediye başkanları kamu düzeni ile alakalı konularda söz sahibi durumundadır. Polis şefi hem belediye başkanı hem de savcı ile haftalık olarak görüşmelerde bulunuyor ve uygulamada bu toplantılar “üçgen” olarak adlandırılıyor.

Özel kurs ve sınavlar ile polislerden bazıları savcı yardımcısı durumuna gelip savcının bazı görevlerini onun adına yerine getirmektedirler. Mesela suçüstü hallerinde yakalamanın kanuna uygun olup olmadığını savcı yardımcısı denetleyecektir.

Gözaltı süresiyle alakalı olarak, savcı yardımcılarını şüphelinin 9 saat gözaltına alınmasına karar verme yetkisine sahiptir. Bu süre en fazla 3 kez olmak üzere 24'er saat olarak uzatılabilmektedir. Polisin yakalanan kişiyi göz altına almadan 6 saat tutma yetkisi var ve bu süre hesaplanırken gece 12:00 ile sabah 8:00 saatleri arası hesaba dahil edilmiyor. Toplamda 87 saat olan yakalama ve gözaltında geçen sürenin sona ermesinden sonra artık savcı devreye giriyor. Bu gözaltı süresinde özellikle ciddi davalarda savcı ile irtibata geçiliyor. Ayrıca şüphelinin gözaltı kararına itiraz hakkı bulunmuyor.

Koruma tedbiri kararları için mahkeme kararları geçerli, bu talebi yapan polis değil savcının kendisi.

Çok ağır suçlarla ilgili olmak kaydıyla mağdur, tanık ya da şüphelinin polis tarafından alınan ifadeleri ses ve görüntülü şekilde kaydedilmesi bir zorunluluktur.

Polisin elinde ifade alma tekniklerine dair yazılı bir düzenleme bulunmamakta. Avukat polis ifadesinde yalnızca prosedürleri takip edebilmekte ancak müvekkilinin ifadesini yönlendirememektedir.

Avukat şüphelinin ifadesi sırasında susma hakkımızı kullanmak istiyoruz derse polis onu ifade almaktan çıkarma hakkına dahi sahiptir.

Telefon dinlemesi konusunda önceden hakim kararı alınması bir zorunluluk idi ancak şu anda savcı bazı olaylara ilişkin direkt olarak dinleme kararı verebilmektedir.

Cinayet olaylarında savcı otopsiye katılıyor. Trafik kazası, iş kazası, intihar vakalarında otopsi yapılmıyor, ölü muayene işlemi yeterli görülüyor. Kriminal polis olarak adlandırılan alanında uzman ekiplerce gerekli işlemlerin yerine getirilmesi söz konusu.

Polis karşılaştığı bir olayla ilgili suç şüphesinin varlığı konusunda tereddüt içerisinde olduğu hallerde soruşturmaya başlanılıp başlanılması gerekliliği konusunda savcıdan sorulur.

Polis tarafından tanık dinlemesi yapılırken savunma tarafının ifadede bulunma ve soru sorma hakkı bulunmuyor. Bu durum yalnızca sorgu hakiminin huzurunda alınan ifadeler açısından mümkündür, şüpheli avukatı burada tanık ifadelerine katılıp soru yöneltebilecektir.

Hakaret, basit hırsızlık, polis memuruna hakaret gibi olaylarda ön ödeme benzeri bir yöntemle olayın mahkeme önüne gelmesinin önüne geçilebiliyor. Bu ön ödemeye yönelik işlemler başsavcılık sekreteryalari tarafından yürütülmektedir.

İfade alma konusunda polisin eğitim sürecinde herhangi bir özel eğitim söz konusu değil. Ancak ilgili polisler olayın özelliğine göre kendi geliştirdikleri ifade alma tekniklerini kullandıklarını bildirmektedirler.

Bu konuda aşağıdaki şekilde ilkeler belirlenmiş durumda;

- İfadesi alınacak kişinin kendisini rahat ve güvende hissetmesi sağlanmalı,
- Kişileri olaya dair kendi hikayelerini anlatmaları için zaman verilmeli,
- Kişiler aktif ve saygılı bir şekilde dinlenilmeli,
- Olayın kesin olarak anlaşılması için soru sorulmalı ancak önce mağdura olayı kendi istediği şekilde anlatmasına izin verilmeli,
- İfade vereni doğru şekilde anladığını göstermek ve kendisini dinlediğini anlamasını sağlamak adına ara sıra yorumlarda bulunulmalı,
- Duygulara önem verilmeli ve anlaşıldığının altı çizilmeli.

Yine 18 yaşında küçük mağdur ve sanıkların ifadelerinin alınmasına dair özel düzenlemeler mevcut.

Hollanda'da mağdur ceza yargılamasında sanığın karşısında değildir ve yargılamanın bir süjesi olarak duruşmada bulunma hakkı söz konusu değildir. Ancak yargılamada devlet sanığa karşıdır. Ceza yargılaması sonucunda hâkim mağdur lehine tazminata karar verebiliyor. Söz konusu tazminat önce devlet bütçesinden karşılanırsa da sonrasında sanığa yönelim oluyor.

Polis içerisinde ayrı olarak teşkilatlanmış bir adli kolluk birimi bulunmamaktadır.

Ziyaretin öncesinde uygulamanın anlaşılmasına ışık tutacak soruların hazırlanması ve heyet üyeleri arasında eğitici oldukları konular yönüyle işbölümünün sağlanması, Hollanda hukuk sistemi üzerinde bir ön çalışma yapılması gibi hazırlıklar neticesinde Hollanda çalışma ziyareti Avrupa Birliğine üye olan bir ülkenin sahip olduğu standartların anlaşılması bakımından yararlı olmuştur.